

Rolnummer 5529
Arrest nr. 151/2013 van 7 november 2013

A R R E S T

In zake : de prejudiciële vraag betreffende artikel 745*octies*, § 1, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek, gesteld door de Rechtbank van eerste aanleg te Brussel.

Het Grondwettelijk Hof,

samengesteld uit de voorzitters J. Spreutels en M. Bossuyt, en de rechters E. De Groot, A. Alen, J.-P. Snappe, T. Merckx-Van Goey en F. Daoût, bijgestaan door de griffier P.-Y. Dutilleux, onder voorzitterschap van voorzitter J. Spreutels,

wijst na beraad het volgende arrest :

*

* *

I. *Onderwerp van de prejudiciële vraag en rechtspleging*

Bij vonnis van 23 november 2012 in zake Marc Henn en Nathalie Henn tegen Francis Heuclen, waarvan de expeditie ter griffie van het Hof is ingekomen op 7 december 2012, heeft de Rechtbank van eerste aanleg te Brussel de volgende prejudiciële vraag gesteld :

« Schendt artikel 745*octies*, § 1, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek de artikelen 10 en 11 van de Grondwet in zoverre het, op roerend vlak, de rechten in vruchtgebruik van de langstlevende wettelijk samenwonende beperkt tot het huisraad dat aanwezig is in de gemeenschappelijke verblijfplaats van het gezin ? ».

Memories zijn ingediend door :

- Marc Henn en Nathalie Henn, woonplaats kiezend te 1030 Brussel, P. Deschanellaan 52;

- de Ministerraad.

Op de openbare terechtzitting van 9 oktober 2013 :

- is verschenen : Mr. E. de Lophem, tevens *loco* Mr. S. Depré, advocaten bij de balie te Brussel, voor de Ministerraad;

- hebben de rechters-verslaggevers F. Daoût en A. Alen verslag uitgebracht;

- is de voornoemde advocaat gehoord;

- is de zaak in beraad genomen.

De bepalingen van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof met betrekking tot de rechtspleging en het gebruik van de talen werden toegepast.

II. *De feiten en de rechtspleging in het bodemgeshil*

De verwijzende rechter neemt kennis van een geschil waarbij de kinderen van een overledene staan tegenover de persoon met wie zij wettelijk samenwoonde, en dat betrekking heeft op de teruggave van roerende goederen.

De verwijzende rechter werpt ambtshalve de vraag op met betrekking tot een eventuele discriminatie van de langstlevende wettelijk samenwonende ten opzichte van de langstlevende echtgenoot, in zoverre artikel 745*octies* van het Burgerlijk Wetboek het vruchtgebruik van die samenwonende beperkt tot het huisraad dat aanwezig is in het onroerend goed dat het gezin tot gemeenschappelijke verblijfplaats diende, met uitsluiting van andere roerende goederen.

III. *In rechte*

- A -

A.1.1. Met betrekking tot de vergelijkbaarheid van de in het geding zijnde categorieën beklemtoont de Ministerraad dat alle paren tussen de wettelijke samenwoning of het huwelijk kunnen kiezen. Die keuze tussen diverse vormen van verbintenis brengt met name inzake erfrecht gevolgen met zich mee.

Het zijn de specifieke kenmerken van elk stelsel die ten grondslag zullen liggen aan de keuze van het paar voor de ene of de andere vorm van verbintenis die de wet hun biedt.

De personen die geen paar vormen maar onder hetzelfde dak wonen, kunnen dat samenleven via een contract van wettelijke samenwoning willen organiseren. In vele gevallen kunnen die personen niet met elkaar huwen omdat zij geen paar kunnen vormen. Die personen die wettelijk samenwonen, zouden zich niet in een situatie bevinden die vergelijkbaar is met die van een gehuwd paar. Het afkeuren of afschaffen van de verschillen in behandeling tussen de verschillende vormen van verbintenis zou erop neerkomen dat men ze doet samenvallen en dat de keuze van de paren voor de ene of de andere van die vormen van verbintenis bijgevolg wordt beperkt.

A.1.2. De Ministerraad verwijst naar de parlementaire voorbereiding van de in het geding zijnde bepaling om aan te tonen dat de wetgever een duidelijke keuze zou hebben gemaakt, namelijk die welke erin bestaat aan de langstlevende wettelijk samenwonende een nieuwe en voor die manier van samenleven specifieke bescherming te bieden. Het ging immers erom te voorzien in een maatschappelijke behoefte, te dezen het bieden van een minimale bescherming aan de samenwonende teneinde schrijnende toestanden te vermijden zoals zijn uitzetting uit de gezinswoning door de erfgenamen van de vooroverleden samenwonende in de ogenblikken die volgen op het overlijden.

Net wegens de mogelijke aanwezigheid van reservataire afstammelingen van de vooroverleden samenwonende heeft de wetgever de rechten van de langstlevende wettelijk samenwonende echter niet verder willen uitbreiden. De wetgever vermocht dus te verlangen dat een onzekerdere manier van samenleven dan het huwelijk niet in de weg kon staan aan de rechten van de kinderen van de vooroverledene.

A.1.3. De Ministerraad besluit dat de aangevoerde categorieën van personen niet vergelijkbaar zijn en dat de in de prejudiciële vraag beoogde wetsbepaling gebaseerd is op een legitiem doel en daarmee evenredig is.

A.2.1. De eisers voor de verwijzende rechter voeren aan dat het verschil in behandeling tussen echtgenoten en wettelijk samenwonenden steunt op een objectief gegeven, aangezien hun juridische toestand verschilt wat hun verplichtingen jegens elkaar en hun vermogensrechtelijke toestand betreft.

A.2.2. Zij voeren eveneens aan dat de preferentiële goederen die bestaan uit het huisraad, het de samenwonende mogelijk moeten maken zijn leefomgeving te behouden. Juwelen, gemunt geld of contanten, bankbiljetten en onlichamelijke goederen in het algemeen zijn daaraan echter vreemd.

- B -

B.1. Het Hof wordt verzocht zich uit te spreken over de bestaanbaarheid, met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, van artikel 745octies, § 1, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek in zoverre het, op roerend vlak, het recht van vruchtgebruik van de langstlevende wettelijk samenwonende beperkt tot het huisraad dat aanwezig is in de gemeenschappelijke verblijfplaats van het gezin, met uitsluiting van de andere roerende goederen.

De verwijzende rechter vergelijkt de situatie van de langstlevende wettelijk samenwonende met die van de langstlevende echtgenoot die, met toepassing van artikel 745*bis*, § 1, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek, het vruchtgebruik van de gehele nalatenschap verkrijgt.

B.2.1. Artikel 745*octies*, § 1, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek bepaalt :

« De langstlevende wettelijk samenwonende verkrijgt, met welke erfgenamen hij ook tot de nalatenschap komt, het vruchtgebruik van het onroerend goed dat tijdens het samenwonen het gezin tot gemeenschappelijke verblijfplaats diende en van het daarin aanwezige huisraad ».

B.2.2. De in het geding zijnde bepaling is in het Burgerlijk Wetboek ingevoerd bij de wet van 28 maart 2007 « tot wijziging, wat de regeling van het erfrecht van de langstlevende wettelijk samenwonende betreft, van het Burgerlijk Wetboek en van de wet van 29 augustus 1988 op de erfregeling inzake landbouwbedrijven met het oog op het bevorderen van de continuïteit » (*Belgisch Staatsblad*, 8 mei 2007, tweede editie).

In de memorie van toelichting bij het ontwerp dat de voormelde wet is geworden, wordt vermeld :

« De wetgever heeft de wettelijke samenwoning als een verbintenisrechtelijk, en niet als een familierechtelijk, instituut geconstrueerd. Wie onbekwaam is om contracten aan te gaan, is ook onbekwaam om een wettelijke samenwoning aan te gaan. Het Arbitragehof overwoog aldus in zijn arrest nr. 23/2000 van 23 februari 2000, punt B.1.5, dat ‘ de wet op de wettelijke samenwoning geen instituut in het leven roept dat de wettelijk samenwonenden zou plaatsen in een nagenoeg identieke situatie als die van de gehuwden, doch dat het slechts een beperkte vermogensrechtelijke bescherming creëert die gedeeltelijk is geïnspireerd door bepalingen die gelden ten aanzien van echtgenoten ’.

De partners die een wettelijke samenwoning aangaan, worden inderdaad door het recht onderworpen aan een statuut dat veel beperkter is dan dat waaraan gehuwden onderworpen zijn. In het burgerlijk recht (artikelen 1477-1479 B.W.) zijn de gevolgen van de wettelijke samenwoning beperkt tot enkele regels uit het primaire huwelijksstelsel die van overeenkomstige toepassing worden verklaard en waardoor een primair wettelijk samenwoningsstelsel werd gecreëerd met het doel een minimale samenhangigheid tussen de partners te bevorderen en enkele regels in verband met de goederen van de partners met het oog op een pragmatische regeling van vermogensrechtelijke en geldelijke kwesties.

Het primair wettelijk samenwoningsstelsel bevat een aantal regels inzake vermogensrechtelijke verhoudingen, waaronder de wettelijke bescherming van de gezinswoning en het huisraad (artikel 1477, § 2, B.W.) die is overgenomen uit het primaire huwelijksstelsel (artikel 215 B.W.). [...]

Een van de voornaamste bezwaren die de voorbije jaren werd geuit is dat de wettelijke samenwoning nochtans tussen de partners geen gevolgen heeft op het vlak van de erfopvolging. Wettelijk samenwonenden hebben geen enkele wettelijke aanspraak op elkaars nalatenschap, ongeacht de erfgenamen waarmee de overlevende samenwonende tot de nalatenschap komt. In alle gevallen waarin er geen bloedverwantschap tussen de samenwoners bestaat, komen zij dus niet *ab intestato* tot elkaars nalatenschap. De samenwoners kunnen elkaar wel begunstigen bij schenking of testament maar in aanwezigheid van reservataire erfgenamen kunnen zij maar over een beperkt deel van hun nalatenschap beschikken. Meer bepaald slechts wanneer de overledene geen afstammelingen en geen ouders of grootouders nalaat, kan hij over zijn volledige nalatenschap ten gunste van de overblijvende samenwonende partner beschikken.

In de huidige situatie neemt de wettelijke bescherming van de gezinswoning met huisraad dus een einde bij het overlijden van de eerststervende samenwonende. Willen de partners elkaar bij het overlijden van de eerststervende de volle eigendom of minstens het vruchtgebruik van de samen aangekochte woning toebedelen, dan moeten zij ofwel beschikken bij testament ofwel in de aankoopakte een beding van aanwas of tontine inlassen. Dergelijke bedingen impliceren dat de rechten van de eerstgestorvene in het onverdeelde goed (er ontstaat nooit een ‘gemeenschappelijk vermogen’ tussen samenwoners) bij diens overlijden toekomen aan de langstlevende deelgenoot. Deze bedingen van aanwas of tontine kunnen door de reservataire erfgenamen van de eerstgestorven partner niet aangevochten worden voor zover zij beschouwd worden als een aleatoir beding ten bezwarende titel en dus niet als een schenking.

[...]

Dit ontwerp strekt ertoe een intestaatserfrecht in te voeren enkel ten voordele van wettelijk samenwonende partners. Deze personen legden immers een verklaring af voor de ambtenaar van de burgerlijke stand en bevestigden aldus een duurzaam samenlevingsverband te willen uitbouwen.

Het ontwerp opteert voor een intestaatserfrecht dat geïnspireerd werd door het erfrecht van de langstlevende echtgenoot, maar wel degelijk beperkter is. Het lijkt immers niet wenselijk de erfrechtelijke gevolgen van het huwelijk en van een verklaring van wettelijke samenleving gelijk te schakelen omdat aan iedereen de keuzevrijheid moet worden gelaten om zijn gezinsleven te organiseren zoals hij dat wil en omdat, zoals hoger gezegd, de gevolgen van beide samenlevingsvormen aanzienlijk verschillen, ook wat de vermogensrechtelijke gevolgen tijdens het leven betreft. Daarom wordt enkel voorzien in een *sui generis* erfrecht *ab intestato*, dat betrekking heeft op dezelfde goederen als diegene die de concrete reserve van de langstlevende echtgenoot uitmaken, namelijk het vruchtgebruik op de woning die het samenwonende koppel bewoonde en van het daarin aanwezige huisraad, wat gemeenzaam de preferentiële goederen wordt genoemd. Maar de langstlevende samenwonende verkrijgt er geen reservataire aanspraak op. Een ruimer erfrecht lijkt niet nodig omdat nu ook uitdrukkelijk in het wetsontwerp voorzien wordt dat net zoals bij giften

tussen echtgenoten, giften t.v.v. de langstlevende wettelijk samenwonende de ganse nalatenschap mogen omvatten, althans zo de eerstgestorven partner geen kinderen nalaat.

Samenwoners die een ruimer *ab intestato* erfrecht verkiezen, kunnen dit verwezenlijken door in het huwelijk te treden » (*Parl. St.*, Kamer, 2005-2006, DOC 51-2514/001, pp. 4 tot 8).

B.3. Het verschil in behandeling tussen echtgenoten en wettelijk samenwonenden steunt op het feit dat hun juridische toestand verschilt, zowel wat hun persoonlijke verplichtingen jegens elkaar, als wat hun vermogensrechtelijke toestand betreft.

Die verschillende juridische toestand kan in bepaalde gevallen, wanneer die verband houdt met het doel van de maatregel, een verschil in behandeling tussen echtgenoten en wettelijk samenwonenden rechtvaardigen. Er dient bijgevolg te worden onderzocht of de respectieve kenmerken van het huwelijk en van de wettelijke samenwoning - in verband met het onderwerp en het doel van de in het geding zijnde maatregel - verantwoordend dat het vruchtgebruik van de langstlevende wettelijk samenwonende wordt beperkt tot het huisraad dat aanwezig is in de gemeenschappelijke verblijfplaats van het gezin, terwijl het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot zich uitstrekt tot de gehele nalatenschap.

B.4.1. Echtgenoten zijn elkaar hulp en bijstand verschuldigd (artikel 213 van het Burgerlijk Wetboek); zij genieten de bescherming van de gezinswoning en de huisraad (artikel 215 van het Burgerlijk Wetboek); de echtgenoten moeten hun inkomsten bij voorrang besteden aan hun bijdrage in de lasten van het huwelijk (artikel 217 van het Burgerlijk Wetboek), waarin zij moeten bijdragen naar vermogen (artikel 221 van het Burgerlijk Wetboek). Schulden die door een der echtgenoten worden aangegaan ten behoeve van de huishouding en de opvoeding van de kinderen verbinden de andere echtgenoot hoofdelijk, behoudens wanneer zij, gelet op de bestaansmiddelen van het gezin, buitensporig zijn (artikel 222 van het Burgerlijk Wetboek).

B.4.2. Onder wettelijke samenwoning wordt verstaan de toestand van samenleven van twee personen die een schriftelijke verklaring van wettelijke samenwoning hebben afgelegd (artikel 1475 van het Burgerlijk Wetboek). De wettelijke samenwoning houdt op wanneer een van de partijen in het huwelijk treedt of overlijdt. Zij kan tevens door de samenwonenden worden beëindigd, in onderlinge overeenstemming of eenzijdig, door middel van een

schriftelijke verklaring bij de ambtenaar van de burgerlijke stand, die daarvan melding maakt in het bevolkingsregister (artikel 1476 van het Burgerlijk Wetboek).

Op de wettelijke samenwoning zijn de volgende bepalingen toepasselijk : de wettelijke bescherming van de gezinswoning (artikelen 215, 220, § 1, en 224, § 1, 1, van het Burgerlijk Wetboek) wordt van overeenkomstige toepassing verklaard op de wettelijke samenwoning; de wettelijk samenwonenden dragen bij in de lasten van het samenleven naar evenredigheid van hun mogelijkheden en iedere niet-buitensporige schuld die door een der wettelijk samenwonenden wordt aangegaan ten behoeve van het samenleven en van de kinderen die door hen worden opgevoed, verbindt de andere samenwonende hoofdelijk (artikel 1477 van het Burgerlijk Wetboek).

Voor het overige is voorzien in een regeling van de goederen van de samenwonenden en in de mogelijkheid om de wettelijke samenwoning door middel van een overeenkomst te regelen, voor zover die geen beding bevat dat strijdig is met artikel 1477 van het Burgerlijk Wetboek, met de openbare orde of de goede zeden, noch met de regels betreffende het ouderlijk gezag en de voogdij, noch met de regels die de wettelijke orde van de erfopvolging bepalen. Die overeenkomst wordt in authentieke vorm verleden voor de notaris en wordt in het bevolkingsregister vermeld (artikel 1478 van het Burgerlijk Wetboek).

B.4.3. Uit hetgeen voorafgaat blijkt dat de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek die gelden ten aanzien van wettelijk samenwonenden, een beperkte vermogensrechtelijke bescherming creëren die gedeeltelijk is geïnspireerd door bepalingen die gelden ten aanzien van echtgenoten.

B.5. Uit de in B.2.2 aangehaalde parlementaire voorbereiding blijkt dat de wetgever, hoewel hij aan de wettelijke samenwoning een gevolg heeft willen toekennen op het vlak van de erfopvolging, de erfrechtelijke gevolgen van het huwelijk en van het contract van wettelijke samenwoning niet heeft willen gelijkschakelen opdat iedereen vrij en zoals hij dat wil kan kiezen hoe hij zijn gezinsleven organiseert, maar ook omdat die twee samenlevingsvormen verschillende juridische gevolgen met zich meebrengen.

In dat opzicht is het niet zonder redelijke verantwoording dat het vruchtgebruik van de langstlevende wettelijk samenwonende wordt beperkt tot het huisraad dat aanwezig is in de gemeenschappelijke verblijfplaats, aangezien de wetgever in een maatschappelijke behoefte wou voorzien door schrijnende toestanden te vermijden zoals het uit die verblijfplaats zetten van de samenwonende door de erfgenamen van de vooroverleden samenwonende. Er wordt niet op onevenredige wijze afbreuk gedaan aan de rechten van de betrokkenen aangezien de rechtsbescherming die hun wordt geboden, het gevolg is van de keuze die zij maken voor de ene of de andere samenlevingsvorm.

B.6. De prejudiciële vraag dient ontkennend te worden beantwoord.

Om die redenen,

het Hof

zegt voor recht :

Artikel 745*octies*, § 1, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek schendt de artikelen 10 en 11 van de Grondwet niet.

Aldus uitgesproken in het Frans en het Nederlands, overeenkomstig artikel 65 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof, op de openbare terechtzitting van 7 november 2013.

De griffier,

De voorzitter,

P.-Y. Dutilleux

J. Spreutels